

Якою мірою діти й підлітки підкупаційної України стали жертвами нацистського етноциду?

Жертвами нацистського етноциду на окупованих територіях України стали й наймолодші представники воєнного покоління. Масове й планомірне знищення дітей і підлітків узгоджувалося з людоїдськими програмами нацистів, які були спрямовані на підрив українського генофонду, залякування та упокорення людності. Період нацистської окупації містить численні факти масового дітовбивства, що супроводжувалися особливою жорстокістю та витонченим садизмом. Часто під час таких розправ окупанти відрізали юним жертвам носи, виколювали очі, втикали багнети в роти, живцем кидали у вогонь. З метою економії набоїв нацисти систематично вдавалися до безкровного умиртвіння дітей і підлітків: їх вбивали прикладами гвинтівок, камінням, спалювали, вішали, топили, отруювали газом чи сильнодіюною отрутою, знекровлювали, розривали навпіл, закопували живими, кидали собакам-вівчаркам тощо. Часом окупанти вривалися в пологові будинки і, відібравши новонароджених, розбивали їм голівки на очах у породіль.

Життя тисяч дітей і підлітків обірвалося під час масових розправ у Бабиному Яру під Києвом. У м. Мелітополь за період окупації було знищено близько 3 тис. неповнолітніх. З декількох сотень малолітніх в'язнів Білоцерківського гетто вціліло лише декілька. Такі факти були типовими. Тотальному знищенню підлягали діти й підлітки єврейської й ромської національностей.

Для того, щоб позбутися зайвих ротів, окупанти методично знищували й вихованців багатьох дитячих будинків. Так, було позбавлено життя усіх вихованців у містах Новгород-Сіверськ і Кобеляки, селах Ногайськ (Запоріжчина) і Михайлівка (Дніпропетровщина). Вихованці Харківського дитбудинку в Сокольниках стали об'єктами забору донорської крові для німецьких вояків, у результаті більшість дітей померла.

Діти і підлітки ставали жертвами каральних акцій, які здійснювали окупанти в районах дій партизанських формувань. Так, у с. Обухівка на Полтавщині як відплату за партизанську боротьбу було знищено поряд із дорослими й 108 дітей і підлітків. Кілька сот неповнолітніх загинуло під час розправи над жителями м. Корюківки (Чернігівщина) та м. Глухів (Сумщина). Під час каральної акції «Нюрнберг», проведеної в районі Південної Прил'яті, було вбито 218 дітей: 126 хлопчиків і 92 дівчаток.

Джерела містять і чимало відомостей про жорстокі каральні акції окупантів проти партизанських родин, їхніми жертвами ставали й неповнолітні (їх нацисти називали «Bandenkinder» (діти бандитів)). Наприклад, у грудні 1941 р. на 5 автомашинах до м. Новомосковськ було привезено жінок і дітей із партизанських сімей, і всі вони були розстріляні.

Великих масштабів набрало знищення різних категорій цивільного населення окупованих територій під час відступу нацистів у 1943–1944 рр., які застосували тактику «випаленої землі». Так, у вересні 1943 р. есесівці за 5 днів

розстріляли й спалили 125 дітей с. Великі Лишняги (Полтавщина). Тоді ж було повністю знищено с. Тимоновичі (Чернігівщина), у вогонь було вкинуто десятки дітей.

Неповнолітні часто ставали жертвами сексуальних насильств з боку окупантів. Наведемо лише один приклад із цього довгого ряду безчинств нацистів. У с. Боярка (Київщина) окупанти звалтували 15 дівчаток-підлітків, а потім їх повісили.

Тисячі дітей і підлітків стали жертвами голоду, який був наслідком диявольської продовольчої політики нацистів на окупованих територіях. «Пасивний» (через голод) спосіб масового знищення населення набрав особливо вражаючого розмаху і жаклих форм у м. Харків, який небезпідставно називали «містом смерті». У зимові місяці 1941–1942 рр. голодною смертю тут померло від 40 до 60 тис. осіб, серед них і тисячі дітей та підлітків. Жертвами голодної смерті стало й 1175 вихованців Харківського дитбудинку № 1.

Ослаблення імунної системи наймолодших членів українського суспільства через хронічне недоїдання, занедбаність комунального господарства, майже повна відсутність профілактично-лікувальних заходів – ці та інші чинники спричинили суттєве погіршення санітарно-епідемічної ситуації, породили масові захворювання в неповнолітньому середовищі, часто із летальним результатом. Поширювалися інфекційні захворювання, а смертність від дитячих інфекцій зроста в 5,9 рази.

Расовій теорії нацистів цілком відповідала й окупаційна політика обмеження природного приросту населення України. Один із провідників «східної стратегії» Райху Е. Ветцель радив окупаційній владі забезпечувати «скорочення населення». Керівництво відділу колонізації «Східного міністерства» рекомендувало «заохочувати добровільну стерилізацію та аборти, не допускати жодних заходів щодо зниження смертності малюків, перешкоджати профілактиці дитячих захворювань, не надавати ніякої підтримки багатодітним родинам і позашлюбним дітям, до мінімуму скоротити допомогу дитячим закладам. З метою обмеження народжуваності гестапівці відправляли вагітних українських жінок на розстріл. Завдяки цим нелюдським акціям сумну славу здобув Сирецький концтабір м. Кисва, де було знищено сотні вагітних жінок.

Така лодоїдська політика окупантів призвела до суттєвого погіршення демографічної ситуації на підневільних територіях. Наприклад, у м. Київ у грудні 1941 р. народилося 334 дитини, померло 338, у січні наступного року відповідно 243 і 773, лютому – 643 і 1120, а на весну народжуваність уже удвічі поступалася дитячій смертності. Вказане було типовим для всіх окупованих територій України.

Досить принциповим і науково значущим є питання про узагальнюючі цифри загибелі неповнолітніх у період нацистської окупації. У книзі «Памяти павших» чисельність дитячих втрат на підневільних територіях визначена в 75 тис. осіб. Відносність і неповнота названої цифри є очевидною. Адже лише в 45 районах Полтавщини в роки окупації загинуло 11 566 дітей і підлітків, а на Чернігівщині за далеко не повними даними було знищено 4633 неповнолітніх. Як бачимо, нашій вітчизняній науці належить ще багато зробити для вивчення проблеми статистики дитячої смертності при врахуванні усього спектру чинників трагедії.

Бібліографія

- Голиш Г. М. Наслідки німецько-радянської війни для неповнолітніх громадян України // Український історичний журнал. 2005. № 3. С. 37-49.
- Першина Т. В. Фашистський геноцид на Україні 1941-1945 гг. Київ, 1985. 170 с.
- Голиш Г. М. У вирі війни. Становище неповнолітніх громадян України в 1941-1945 рр. : монографія. Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2005. 323 с.

Григорій ГОЛИШ, Лариса ЛИСИЦЯ